

12053
Kop. Tampere 1881
Kop. 1881
Pöytämaa õpetaja
Carl Peter Ludwig
Maurach.

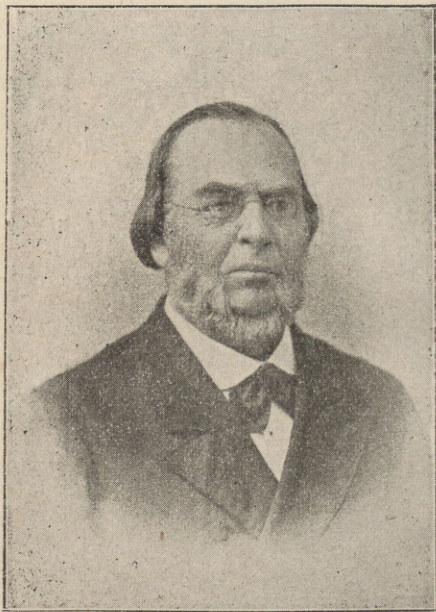
Kirjutanud Jüri Reinthal.

4813

Bibliotheca
universitatis
Dorpatensis

Pöytämaal, 1902.
E. Jürison'i ja Th. Tiedt'u trükk.

*Carl Peter Ludwig
Maurach.*

Põltsamaa õpetaja
Carl Peter Ludwig
Maurach.

Sündinud 25. jaanuaril 1824.

Surnud 11. mail 1900.

Kirjutanud Süri Reinthal.

Põltsamaal, 1902.
C. Jürison'i ja Th. Tiedt'u trükk.

Дозволено цензурою — Юрьевъ 12. іюня 1902. года.

2/ 27381

Tema mälestus ei lõpe mitte
ära ja tema nimi elab põl-
west põlweni. Rahwa hulgas
ajawad juttu tema tarkusest
ja kogudus kuulutab tema kii-
tuist üles.

Siiraki tarkuse raamat 39 p.
13—14 f.

Üks neist meestest on õnnis Põltsamaa
õpetaja Carl Peter Ludwig Maurach, keda mitte
ükski Põltsamaa kogudus, waid ka kõik Eesti rah-
was tänuga peawad mäletama. Mis see mees
Põltsamaa koguduse ja Eesti rahwa waimu wal-
gustuse hääks tööd on teinud, sellest tahawad
eeltulewad read lühidalt kõneleda.

Carl Maurach sündis 25. jaanuaril 1824
Paistu kirikumõisas, õppis 1842 — 1846
Tartus usuteadust, tõusis a. 1848 kandidadiks
ja laulatadi 1849 Paistu kiriku pääle, isa järel-
tulijaks. Neli aastat hiljem, s. o. aastal 1853,
kutsuti ta Põltsamaale õpetajaks, kus ta seda
ametit kuni 20. jaanuarini 1891 pidas.

Kui C. Maurach Põltsamaale õpetajaks
tuli, siis oliwad tema uue koguduse wälimised
aegad väga halwas korras. Kirik oli seest ja
wäljast poolt lagunenud ja katkenud; torn oli
kirikul wiltu wajunud ja ümber kukumas. Nõn-

basama oliwad ka teised kihelkonna ehitused wi-
letjad ja lagunenud. Isegi õpetaja ja köstri-
majad oliwad forratumad, ning elamiseks täitsa
kõlbmatad. Need oliwad puudused, mis hädasti
parandamist nõudsiwad, tundis G. Maurach.
Ufinaste hakkas ta tööle, et neid puudusid pa-
randada. Ta kandis kogudusele palwe ette, et
kogudus aitaks lagunenud kirikut ja teisi korra-
tuud kihelkonna ehitusi parandada. Palwe lei-
dis toetajaid ja awitajaid. Mõisa herrad lubasi-
wad materjali, talupojad medasiwad selle juurde,
kandsiwad osalt ka ehituse kulusid, õpetaja
aitas ka ja, paar aastat hiljem, oli Põltsamaal
ju nägus kirik, kellel tahel pool küljes kenad ka-
hefordsed koorid, ilus altar ja kantšel. Laes rip-
pusiwad kroonlühtrid ja kiriku akendes särasiwad
kirjud wärwi-klaasid. Wiltu wajunud torn sai
kohe aetud, kirik seest ja wäljast poolt krohwitud,
ning igapidi nägusaks tehtud. Praegugi weel
on Põltsamaa kirik üks nägusamatest kirikutest,
nii et temas wiibides tahtmata püha laulja sõnad
meelde tulewad: „Kui armsad on sinu hooned,
wägede Sehowa!“ Paul, 84.

Nii kui kirikgi, saiwad ka teised kihelkonna
ehitused õpetaja G. Maurach'i hoole ja nõu
läbi suurendatud, parandatud ja ilustatud. Ise-
äranis korratus ja koristamata olekus oli sur-
nuaid, millel mitte kaitsewarjugi ümber ei olnud.
Muude kihelkonna korralduste tööde kõrwal
wõttis G. Maurach ka surnuaiade korralduse käpile.

Surnuaiale sai kiwist wall ümber ja sissekäiguks nägusad wärawad tehtud; surnuaias läbikäimiseks korralitund jalgteed sisse aetud ja nende kõr- wale ilupuund istutatud. Seniajani ei olnud ka surnuaial wahti olnud, — aga õpetaja G. Maurachi hoole ja nõu läbi ehitati surnu- aia juurde weikene wahimaja ja säeti mees sinna elama, kes selle eest hoolt pidi kandma, et sur- nuaias puhtus ja ilus kord oleks. Surnuaia pääl oli weikene näota matusemaja, wõi luude- kammer, — nii et see oma otstarbeks täitsa kõlbmata oli. Sääal astus G. Maurach jällegi appi, nii et wana näotuma ja weikese matusemaja asemele uus ruumikas ja ilusam matusemaja sai ehitatud, mis praegugi veel oma otstarbe ko- hane on. Tema ameti ajal sai ka surnuaid katkorda suurendatud ja 1886. aastal wõeti kirikumõisa krundi seest, wastu surnuaida, tüff- maad teine poole teed ja tehti sinna uus surnu- aid. Uus surnuaid pühitseti sellamal aastal, Saanipäewal, õpetaja G. Maurachi poolt kogu- dusele matmise paigaks.

Kõik need parandamise ja korraldamise tööd nõudsiwad õpetaja G. Maurachilt palju muret ja hoolt, aga siiski ei wäsinud ega tü- dinenud ta ära. Oli ta ühe töö korda saatnud, siis wõttis ta jälle uue hädalikuma käpile.

Leerikooli oli siinamaale kirikumõisa (õpetaja elumaja) juures olewas madalas paekiwist maja- keses peetud, millel weikesed neljaruudulised ak-

nad olivad. Maja oli igapidi oma otstarbeks kõlbmata. Nõndasama oli ka kõstrimaja wana ja lagunenu. Need olivad jällegi ehitused, mis parandamist nõudsiwad. Nii nihkus C. Maurachi hoolet nõnda kaugele, et wana lagunenu puust kõstrimaja asemele uus, paefiwist maja ehitati. Ühtlasi ehitati kõstrimaja külge leerikooli jaoks ka uued ruumid. Kõstril ja leerikoolil olivad küll uued ruumid, kuid asja tundmatusel olivad leerikooli ruumid liig kitsad saanud, nii et neid mõne aasta pärast enam pruukida ei wõidud ja leerikooli hiljemalt kihelkonna palwemaja ruumides pidama hakati.

Nõnda, kui kõik kihelkonna ehitused wiletsad ja puudulikud olivad, olivad ka selle aegsed Põltsamaa kihelkonnas olemad koolimajad wiletsad oomid ja oma otstarbeks kõlbmatad. Et õpetaja C. Maurach, aastal 1853, Wiljandi maakonna koolide waimulikuks rewidendiks oli saanud, siis puutisidwad ka selleaegsed koolid kõige oma puudustega temale silma. Nõuandis agarasti hoolitses ta oma kihelkonnas olemate koolide eest. Weitsjed, suitsused oonifarnased koolimajad lõhuti maha ja nende asemele ehitati uued, ruumikad ja ilusad koolimajad. Ta mõistis ka asja nõnda kaugele ajada, et mõned mõisaherrad oma kulus wallale uued otstarbe kohased koolimajad ehitasiwad. Ka kooli õpetajate palga asja säädis ta palju parema järje pääle. Nii pidi iga kooliõpetaja tingimata palgaks saama: 10 taalert maad ja

walla poolt prii küte ja walgustus. Kus koolimaad vähem kui 10 taalert oli, siis pidi wald iga puuduwa taaldri päält 15 rubla kooli õpetajale palgaks juurde maksma.

Endise ühetalwelise kooli aja asemele säadis ta kahetalwelise; hiljem pikendas ta weel kooli aega ühe talwe. Hooletumad õppijad pidiwad aga weel koguini neli talwet koolis käima. Ka õpeasjad saidwad kindlasti ära määratud, mida igaüks kooli õpetaja oma lastele pidi õpetama.

Kes kolm talwet koolis ära oli käinud ja selle aja jooksul koolis õpetawad asjad hästi ära õppinud, see sai siis katse- koolilapsjeks arwatud ja pidi iga kooli talwe alustusel ja lõpetusel weel ühe nädala koolis käima, kuni leeri ajani. Ka kodu õppijad lapsed pidiwad kord kuus koolimajasse ilmuma ja koolmeistrile nende õpetükkide üle aruandma, mis wiimasel korral koolmeistri poolt neile õppida oli antud. Lapsed, kes ilma wabandamata koolist ära jäiwad, pidiwad iga puuduwa koolipäewa eest trahwi maksma. See säädus ja kooli kord ei olnud küll õpetajast G. Maurachist enesest wälja mõeldud, aga tema nõudis seda, et see üleüldine kooli säädus peetud ja täpi päält täidetud sai.

Niijugune kindel koolikorra pidamine tõstis Põltsamaa kihelkonnas olewad koolid iseäranis hää järje pääle, ja kui koolide ülemad rewideerijad Põltsamaa kihelkonnas olewaid koolisid käiswad rewideerimas, siis saidwad siinsed koolid

nende poolt ikka kõige paremate hulka arvatud.

Sga aasta faks korda käis õpetaja C. Maurach oma kihelkonnas olevaid koolisid rewideerimas. Koolide rewideerimine sündis ikka kooli talwe hakatusel ja lõpul. Muidu püüdis ta ka kooliõpetajaid ikka nõu ja teoga aidata, ning käis igapidi nendega käsilähes. Kooliõpetajate wastu ei olnud ta mitte torm, ega ka mitte häfiline nende kohuste halvaste täitmise pärast, waid ta tuletas neile nende puuduseid ja wigasid meelde ja wotas siis kannatlikult nende puuduste paranemist. Tihti ütles ta kooliõpetajate ametist lahti tegemise kohta: „Kui meie teda lahti teeme, siis ei tee meie mitte üfsi teda õnnetumaks, waid ka tema naist ja lapsi, kes siis mehe süü läbi peawad nälga ja puudusesse jääma!“

Kooli rewideerimise korral ei küsinud ta ise millalgi laste käest nende mõistuse üle järele, waid seda laskis ta ikka kooliõpetajat teha selles mõttes: wõib olla, ehk lapsed kardawad mind, kuna nad oma kooliõpetajale ikka kartmata kostawad! Rewideerimise korral ei teinud ta muud, kui märkis laste mõistmised oma raamatusse ülesse, nõnda kuidas keegi laps kooliõpetajale tema küsimise puhul oskas wastata.

C. Maurach ei armastanud kedagi iseäranis wirta koolilast kiita, ega olnud ka laiska just usin laitma. Muidu oli ta koolide rewideerimise puhul ja leerilaste juures iseäranis pikaldane ja kannatlik, nii et terve kogubus teda

iseäranis tema kannatliku meele ja pikaldase oleku pärast armastas ja austas.

Oli fewadine koolide rewideerimine (katsumine) lõpetatud, siis pani ta kohalikkude mõisnikkude abil koolipüha toime. Selleks määrati fewadel, kõige ilusamal ajal, üks päew, kus kõik kihelkonnas olewad koolilapsed kirikusse kofku kogusiwad. Sääl pidas siis õpetaja C. Maurach lastele Jumala-teenistuse. Pärast Jumala-teenistuse lõpetust jagas ta kirikus neile lastele raamatuid kingituseks, kes koolis ärakäidud kolme talwe jooksul hästi oliwad õppinud. Kirikust väljamineks jäeti kõigist koolilastest krikuees ühine pidu rong kofku. Ühises rongis, iga koolilaps oma kooli lipu kannul, lauldes, muusika saatusel, läksiwad koolilapsed kiriku juurest „lastepidu platsile“, kus neid maitsew söömaaeg ees ootas.

Oliwad lapsed toiduga keha finnitatud, siis laulsiwad iga kooli lapsed oma kooliõpetaja juhatusel ühe, ehk paar laulu. Selle järele tuli ühine lastemäng: igasugused ring-mängud, wõidu jooksmised j. n. e. See oli alles üks rõõmupäew lastele! Mitte üksi lapsed ei wõtnud sellest pidupäewast osa, waid ka wanad; igaüks ruttas pidule, keda asjatoimetused ei sundinud eemale jääma. Sääl saiwad hallid kulupäädgi lapseks ja tahtmata tuli neilegi wiist weel see aeg meelde: „Kui mina alles noor weel olin, lapse põlweks mängisin!“ Säält pidult oli kurbus täitsa

kadunud ja rõõm ainus walitseja, sest piduplat-silt kuulbus igalt poolt laste hõiskamine ja rõõmus laul. Laste hulgas sai õpetaja C. Maurach ise ka lapses, ta mängis nendega ligi ja mõistis neile mitmesugusid mängusid toime panna. Ka nalja juttude jutustamise pääle farnastel pidudel oli ta meister.

Õpetaja C. Maurach ise küll muusika mees ei olnud, aga siiski oli ta inimene, kes laulu ja mängu üli wäga armastas ja iga pidi muusikalistest toodetest mõistis lugupidada.

Juba C. Maurachi eeloleja Bõltsamaa õpetaja, Emil Hörshelmann, oli suur muusikamees ja laulu edendaja, nii et tema tegemisel kihelkonnas mitu laulukoori elule ärkasiwad. Kui C. Maurach Bõltsamaa õpetajaks sai, siis laadis ta nii ära, et kihelkonnas olewatest laulukooridest, iga koor kordamisi, pühapäewadel kirjikus Sumala-teenistuse ajal pidi koori pääl laulmas käima. See oli laulukooride juhata-jatel, kooliõpetajatel ja lauljatel kaunis raske, et nii sagedasti kirjikus kooris laulda; aga ometi saatis farnane laulukooride pidamine seda korda, et terwes kihelkonnas, igas talus ja külas, pidu korral ja töö juures kaunis laul hommikust õhtuni kõlas. Ka selle pääle pani C. Maurach suurt rõhku, et kooliõpetajad lastele kirjikulaulud noodi järele õieti kätte õpetasiwad. Nii, kui kooli- ja koori laul takti kindel ja puhas pidi olema, siis pidi koguduse laul kirjikus sellesamas

tattis käima. Et fogudus kirikus lauldes tatti harjuts pidama, siis laskis õpetaja C. Maurach kirikus Jumalateenistuse korral ikka Lutheruse ja Brenneri laulu wiisfid mängida. Riisuguse tatti pidamise ja harjutamise läbi sai Põltsamaa foguduse laul kaugele kuulsaks. Poleks õpetaja C. Maurachil tublit ja osawat muusika tundjat orelimängijat olnud, wõib olla, et siis ka laul Põltsamaa kihelkonnas nõnda hästi ei oleks edenenuud. Aga tubli muusika tundja ja osaw orelimängija Martin Wilbergi agaruse ja tubliduse läbi astus laul Põltsamaal pika sammudega edasi. Kõhkem kui 50 aastat on auwäärt tõster, Martin Wilberg, Põltsamaa foguduses kiriku muusikat juhatanud ja nii hää järje päale tõstnud, mille eest tema ka Põltsamaa foguduse tõstist tänu on ärateeninuud.

Ühise kihelkonnas olewate wallakoolide korraldamise kōrwal wõttis õpetaja C. Maurach ka kihelkonna kooli korralduse käsile. Suba õpetaja Temleri ajal 1835, oli Põltsamaa lähidale Wõhma külasse esimene kihelkonna kool asutatud. Kihelkonna kooli summitud neid õppusele minema, kes enne paari minemist weel lugemist, kümnet käsku ja „Meie Isa palwet“ ei olnud ära õppinuud. Hiljem aga pandud ka kihelkonna kooli teraseid ja tarfu poisja õppima, kellest tulewased rahwa kooliõpetajad pidiwad saama. Esimene Põltsamaa kihelkonna kooli kooliõpetaja oli Pleadu (Blödan). Wõhmal olewa kihelkonna koolimaja ruumid oli-

wad liig puudulikud ja halwad, siis awaldas õpetaja C. Maurach soowi, et kihelkonna kool Bõhmalt ära alewisse kõstri majasse wiidaks ja jääb oma tegewust alustaks. Kihelkonna kooli juhatajaks oli jellel puhul kõster M. Wilberg. Kõstri maja ruumid jäiwad kihelkonna koolile aga warsti kitsaks ja paar aastat hiljem asus kihelkonna kool kihelkonna palvemajasse, kus lah-
 temad ruumid oliwad. Seniajani oli kõster M. Wilberg ikka ka kihelkonna kooli juhataja olnud, aga et temal liig raske kahte ametit pi-
 dada oli, siis kutsuti kihelkonna koolile uus kooli õpetaja Gustav Beermann. Uus kihelkonna kooliõpetaja G. Beermann oli osaw ehituse meis-
 ter ja tubli plaani tundja. Tema ettepanekul ja plaani järele saiwad kihelkonna koolimaja ruumid nõnda palju suurendatud, et nad igapidi
 aja nõudmisi täitsiwad. Et ruumid lubasiwad, siis hakati ka hiljem kihelkonna kooli tütarlapsi
 wastu wõtma, nii et Põltsamaal pois- ja tütar-
 laste kihelkonna kool ühiselt töötas. G. Beer-
 mann'i hoolekandmisel ja tema tubli abiliste toel,
 sai Põltsamaa kihelkonna kool kaugele kuulsaks. Mitu meie rahwa tähtsat poega on selle aegses
 Põltsamaa kihelkonna koolis oma esimest haridust
 saanud. Nõnda tõusis Põltsamaa kihelkonna
 kool tublide kooliõpetajate ja õpetaja C. Maurachi
 toetusel hää järje pääle, kuni wiimaks 25. oktobril
 1885 tuli kauni asutuse ära häwitas. Püüti
 siis küll kooli üüri korteris edasi pidada, aga

sääl ei edenenud enam asi. Et kihelkonnal kapital puudus uue koolimaja ehitamiseks, siis läks paar aastat hiljem kihelkonna kool, pärast maja põlemist, hingusele.

Põltsamaal ja muial kihelkondades olivad ammugi ewangeliumi Luthruse usuliste seas „wennaste koguduse seltsid“ alustatud, kes selle aegse kirikuga ei tahtnud ühenduses seista, waid hoopis iserada käia. Wendade koguduse liikmed pidasiwad selle aegist ewangeliumi Luthruse kirikut ainult väljaspidiseks jääduse paigaks, kellel muud eesmärki ei olnud, kui et sääl koguduse hinged ülesse kirjutatud, lapsed ristitud, koolitatud ja leeritadud, rahwast lauale wõetud ja laulatud ja surmud maetud saaksiwad. Aga pühade osasaamist ja pattude andeks andmist, mis Kristus oma kogudusele, sõna ja sakramentide läbi pakub, ei arwanud „wendade selts“ kirikust mitte leidma, waid seda pidi alles inimene wendade seltsis paludes, pattusid ülesse tunnistades, pisaraid walades ja muud väljaspidiseid kombeid täites saama. Et õpetajad (wana ja noor) Temlerid, Põltsamaal wennaste koguduse seltsi püüdeid olivad toetanud, siis oli Põltsamaa kihelkonnas palju wennaste koguduse liikmeid, kellel kolm suurt palwemaja olivad ja nimelt: Umbusi Mängimäel, Kalanas ja Rutikweres. Kui Põltsamaale Emil Hirschelmann õpetajaks sai, siis toetas ta esialgul ka tubliste wendade koguduse liikmeid, aga kui ta

hiljemalt tõise pilguga „wennaste koguduse“ sise-
mise elu pääle waatas ja hirmuga märkas, mis-
sugust suurt lõhet wendade selts oma waimuliku
uhkustamise ja õpetamisega ewangeliumi Luthe-
ruse koguduses sünnitas, siis hakkas ta wennaste
koguduse wastu oma häält tõstma nende wari-
seeriliku oleku ja tige da meele pärast. Hiljem
lahkus õpetaja G. Hörshelmann Põltsamaalt ja
tema asemele tuli C. Maurach Põltsamaale
õpetajaks. Juba oma eelolija ametiwenna
käest oli C. Maurach Põltsamaa tihelkonnas
olewa „wendade seltsi“ tegewuse üle teadust saa-
nud ja nende tegewust nende jalaliku oleku pärast
põlgama hakkanud. Kui aastal 1853, 25. oktoobil,
C. Maurach, praost Schnellist Suure-Jaanist,
õp. von Mickwicksast Pillistwerest ja õp. Rücker-
tist Kolga-Jaanist, Põltsamaale õpetajaks jäeti,
siis oli C. Maurach oma sellepäewase jutluse alu-
seks Ebrea raamatu 10. päätüki ja 19 — 25
salmi walinud. Oma selle päewa jutluses sithis
õp. C. Maurach ka wendade koguduse tegewuse
pääle ja pani iseäranis selle pääle rõhku, et
wennad oma kogudust (kirikut) mitte ei peaksinud
maha jätma. Muidu oli selle päewane jutlus
mõnuis ja pani mitmegi koguduse liikme mõtlema,
kuna ta wennaste seltsi liikmete keskel rahutu-
mat meelt sünnitas.

Et jarnast lõhet oma koguduse keskest kao-
tada, siis hakkas tema wennaste seltsi tegewuse
wastu mõtlema. Kerge see küll ei olnud, sest

riffamad ja tähtsamad koguduse liikmed olivad kõik wennaſte ſeltsis ja hoidſiwad kindlaſte ſelle poole, ega tahtnud uue õpetaja ſeletuſi ja manitſuſi miſſgi panna, waid paljud püüdiſiwad weel õpetajat teotada ja pilgata, et aſjale rohkem tulu ſaada. Kuidas wendade koguduse tegewuſt kaotada, ſelleks laſkis õp. G. Maurach koguduse wanemaid, nii kui wöörmündreid, kooliõpetajaid ja muid enese juurde kofku tulla ja ſeletas neile wendade ſeltſi kahjulikku tegewuſt ja õpetuſt. Earnaſtel kordadel ſaiwad wendade ſeltſi truud liikmed wiha täis ja ſõdiſiwad jämedate sõnadega oma ſeltſi ja õpetuſe eelt. Mitmedgi wennaſte ſeltſi liikmed ſaiwad aſjaſt aru, et õpetajal täiſja õigus oli, — kuid nemad kartſiwad teiſte wiha alla lan gemiſt ja jäiwad ifka wendade ſeltſile truiks. G. Maurach jäi aga ifka kindlaſte wendade ſeltſi waſtu wõitluſeſſe, kuni wiimaks paljud wendade ſeltſiſt lahk u löiwad ja õpetaja äratuſel teiſtegi ſilmi ſeletaſiwad rumaluſe uduſt. Uſi nihkus pikkamiſi edaſi, nii et wendade ſeltſi tegewuſ palju oma tähtſuſeſt kaotas. Kuidas wendade tegewuſe kaotamiſeks rohkem mõjuda, ſeks kut ſus ta terweſt Wiljandi maakonnalt Põltſamaale kongreſſi kofku, milleſt koolneiſtrid, wöörmündrid, wendade ſeltſi wanemad, mit u õpetajat ja praoft oſa wõtiſiwad. Ühtlaſi oli õp. G. Maurach kaſs oma kihelkonnas olewad kooli kongreſſi päewaſ Põltſamaale laſknud tulla, kuſ ta ſiis

kongressil olejatele oma koolide õpetuse wiisi ja õppijate kustumist tahtis näidata. Kui kongressi päewal üks noor kooliõpetaja hulga päältkunulajate kuuldes koolilastega katekismuse tundi wõttis ja lastele esimest kasku seletades wendade seltsi õpetuse, kui ebajumala teenistuse pääle oma seletusega läks, siis ärritas ta mitmegi päältkunulaja wennaſte koguduse liikme ſüdamas wiha tulukeſe põlema. Pärast koolitunni lõpetuſt, kui wäljas waheaega peeti, ſiis ütles üks wendade ſeltsi päämees wihast turtſudes: „Täna ei oleks muud tarwis, kui ſee kooliõpetaja peaks ſaama kiwidega ſurnuks wiſatud, ſeſt ta on Jumalat teotanud!“

Sarnatſeid koſſolemiſi, wendade koguduse õpetuse waſtu, ſai hiljem weel mitukorda Põlſamaal, Pilliſtweres, Paistuſ ja Tarwaſtuſ peetud. Alſi niſkus wiimaks ometi nõnda kaugele, et üks kari ja karjane oli. Lõhe, miſ omal ajal oli teſkinud — kadus hiljem ära.

Seniajani oli Põlſamaa koguduses pruugiks olnud, et ſandid ja wigafed, keſ enam tööd ei ſaanud, ega jõudnud teha, pidiwad taluſt taluſſe minema ja armu andeid kerjama. Kelle terwiſ ja jõud lubaſiwad, ſee mõiſ kergeſti ja hõlpsa waewaga endale päätoiduſt kerjata, kuna terwiſe pooleſt wäga kehwad, ning wanadufeſt rammetumad puuduſt pidiwad kannatama. Sarnatſe kerjamifeſe kogufiwad mõned päewawargad ja üleannetumad endale hõlpsa waewaga

moona ja muud warandust kofku, — kuna tõsis-
 tel abitarwitajatel tihti midagi suhu ei olnud
 panna. Sällegi nägi õp. C. Maurachi teraw
 film puudust, mis seniaegse waeste hoolekandmise
 juures oli. Nii kui endistel ristifogudustel
 oma waeste hoolekandjad olivad, — nõnda
 säadis ka õp. C. Maurach waeste hoolekandjad
 ametisse, kes selle eest hoolt pidiwad kandma,
 et waesed korralikult toidetud pidiwad saama ja
 nõnda iga waese eest muretsjetud, kuidas just tema
 seisuford nõudis. Ka talust talusse kerjamas
 käia, sai santidele ja waestele ära keelatud, kuna
 nad oma säätud kohtade pääl paigal pidiwad
 olema, oma hoolekandjate järelewaatuse all. Nii
 kui wanal ristifoguduse ajalgi waeste hoolekand-
 jad oma ameti pääle fisse õnnistatud saiwad,
 saiwad ka waeste hoolekandjad õp. C. Maurachi
 poolt foguduse ees, palwes ja manitsufes ame-
 tisse säätud, apostli teg. 6. päätüki põhjusel.
 Kui palju keegi wakkus ja fogudus oma waeste
 hääks iga aasta abi on annud, sellest annawad
 meile wanad iga aastased „kiriku mälestuse
 lehed“ tunnistust.

Sagedasti kutsus õp. C. Maurach ka waeste-
 hoolekandjad enda juurde kofku ja päris neilt
 waeste seisuforda järele. Sarnastel fordadel
 ilmusiwad siis ka uued abitahtjad sinna, kus siis
 õpetaja, kui ka waeste hoolekandjate poolt, abi-
 palujalt tema seisuforda järele päriti ja abiand-
 mise suuruse üle määrus tehti. Tihti oli abi-

tarvitajate hulk nõnda suur, et abiandjatel näpud koti põhja puutusivad ja häda korral ka wõlgugi sai tehtud. Et wõlast lahti saada, jeks saiwad kõster M. Wilbergi poolt kontjertid waeste hääks toime pantud, ka näitemüügid peetud, nõnda et hiljem koguduse waesed ifka ilusasti toidetud ja ka ennemalt tehtud wõlad tasutud saiwad.

Kogudus ei pidanud mitte tuimaks jääma, waid pidi ifka ergas olema igale hääle tööle, tahtis õp. C. Maurach; selleks pani tema iga aasta piibli ja misjioni püha toime, kus siis eemalt palutud õpetajad rahwale külaleiba käi-
siwad pakkumas. Nii kui esimesed misjionärid paganatele lausa taewa all, puude warjus ewan-
geliumi kuulutsiawad, nõnda saiwad ka õpetaja C. Maurachi aegsed misjioni jutlused ilusal ajal lausa lagedal, halja puude warjus ära peetud. Sarnased misjioni Jumala teenistused saiwad sellepärast lageda taewa all peetud, et inimeste südamed saaksiwad äratud misjioni tööle. Tihti laskis ta koguduse wanemaid talust talusse käia ja „misjioni hääks“ armu andeid forjata. Ja forjajad ei tulnud kunagi tühjalt tagasi, ja nad ei toonud mitte üksi kopikuid Jumalariigi töö laiali laotamise hääks, waid ka rublasid ja kümneid. Üleüldse ütelda: Põltsamaa kogudus oli sellel ajal üks neist esimestest meie ümbrus-
konnas, kes nii rohkesti oma andeid Jumala-
riigi töö hääks andis.

Muude wälimiste tööde kõrwal asutas õp.

C. Maurach õpetajate wanaduse, kooli õpetajate leskede ja mõisa moonameeste kaššad. Neil kaššadel oli igal ühel oma põhjustkiri ja maksu määruse summa, mida iga isik oma palga suuruse järele iga aasta kohustatud oli maksma. Need kaššad töötasivad esiotsa hääde järeldustega, aga et neil ülemalt poolt sääduslikku kinnitust ei olnud, siis pole nende tegewusest nüüd enam midagi kuulda olnud.

Suur oli töö, mis õp. C. Maurachil teha oli, aga palju on ka seda tööd, mis tema on teinud. Aga Jumal oli temale selleks hää terwise annud, nii et ta korralikult Jumala teenistusi ja muid kiriklikka asju mõis toimetada. 38 aasta jooksul oli õpetaja C. Maurach kašš korda ülemuse käsul ametist ära ja teised õpetajad olivad siis kohustatud Põltsamaa koguduse hingekarjase ameti kohuseid täitma.

Muude koguduse sisemise ja wälimise töö kõrwal leidis C. Maurach weel nõnda palju mahti, et ta ka kirjanduse tööd suutis teha. Juba aastal 1854, kui tema alles Põltsamaale tuli, ilmus tema julest raamat „Südame peegel,“ kust kašš jutlust leiame. Teine tema kirjatöö oli „Gesti Maarahwa uus Laulu-Raamat“ proowi trükk, mis aastal 1864 ilmus ja millesse 150 C. Maurachi uut laulu oli mahutatud. Hiljem ilmus seesama raamat weidi muudetud kujul ja oli kuni siamaale meie kiriklikuks lauluraamatuks. Alles mõne aasta eest tagasi

astus C. Maurachi juhatusel komisjoni kokku, kes eesti rahvale koguni mündatud, täiendatud „Uue lauluraamatu“ välja andis, mis 1 Kristuse tulemise pühast saadik 1900 a. Liivimaal, ew. Lutheruse kirikutes tarvitusel on, kuna Tallinna gubermangus alles selle raamatu järele lauldas, mis C. Maurachi poolt ennem täiendatud ja parandatud sai. 1890 a. ilmus „Agenda,“ ehk Sumala teenistuse pidamise käsiraamat ew. Lutheruse kirikutes, eesti ja saksa keeles; mille toimetuse jällegi C. Maurachi õla all seisis. Koolilastele ilmus aastal 1876 „Salmi raamat“ ja „Piibli lugude raamat.“ Need raamatud on meie koolides kuni siamaale alles õpiraamatu aset täitnud. Veel ilmus tema sulest raamat „Dee roog“, mis omast kohast ka kannis pala on, ning teekäijatele ja kroonu teenijatele armsaks seltsiliseks on. Siis on ta mitu kirjatööd saksa keeles avaldanud.

Omas olemises oli õp. C. Maurach enamiste alati tõsine ja seisis ikka mõttes. Näädida armastas ta ülepea väga wähe. Saba homiku wara tõusis ta ülesse ja töötas siis oma kirjutuse kambris, — aga suwe ajal wäljas rohualas, — kus ta aednik oli. Üleüldse armastas ta iseäranis aiatööd ja aias wiibimist; muude oma maja wälimiste asjadega ei armastanud ta palju tegemist teha, waid seda jättis ta ikka oma armsa abikaasa hooletse, kes tema kõrwal truult Marthaks oli. Seltskonnas ta

palju ei armastanud wiibida, waid üffit olef ja töötamine oliwad temale palju armsamad. Kui ta pidudel ja seltskonnas wiibis, siis heitis ta ka nalja, aga tema kõned ja naljatused olid alati terawad, kuid need saidwad tema poolt õrnas wormis ette kantud, nii et keegi selle läbi pahandatud, ega haawatud ei saanud. Oma teendrite ja kodafondsete wastu oli ta ifka armuline ja hää isa. Palus keegi temalt nõu ja finnitust, siis ei keelanud tema seda kellelegi; tema nõuanded oliwad ifka hääd ja hästi läbi katjutud, ja tema finnituse ja tröösti sõnad ifka hää paljam walutawa haawale.

Kaske hingekarjase amet ja mitmesugused elumured wäsitasiwad truu hingekarjase ära, nii et tema oma tööst ja tegewusest weel wanas päewades pisut puhkust soovis. Sellepärast astus õp. C. Maurach 20. januaril 1891 ametist ära ja jättis oma koguduse jumalaga, kelle keskel ta ligi 38 aastat oli wiibinud. Õpetaja C. Maurach ei olnud mitte laisk sulane olnud, kes seda talenti, mis Issand tema kätte oli andnud, higi rätikusse mässis ja ära peitis; waid tema on mees olnud, kes selle talendiga on kaabelnud ja Sumala riigile kasu saanud. Kui C. Maurach oma kogudusest lahkus, siis soovis ta endale järeltulijaks oma poega, Pauli. Kogudusele oli õp. Paul Maurach juba isa abilisena armsaks saanud ja sai siis ka hiljem Põltsamaale uueks õpetajaks, 13. märtsil 1891 õnnis-

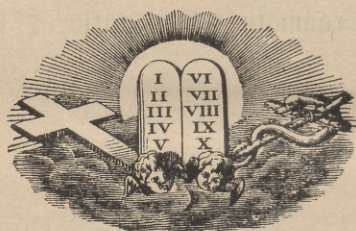
tatud. Kõik Sumala mõtted ei ole mitte meie mõtted, sest 4^{1/2} aastat hiljem tabas raske haigus õp. Paul Maurachi, millest teda surm 17. augustil 1895 ära päästis. Seinama jäiwad teda kogudus, abikaasa ja lapsed, ning elatanud isa ja ema.

Pärast ametist lahkumist jäi õp. C. Maurach Põltsamaale ikka elutsema, kus ta siis Uue-Põltsamaa mõisas wäikselt kirjanduse põllul töötades elupäiwi mööda saatis. Et küll õp. C. Maurach koguduse hingekarjase ametist prii oli, siiski mõtles ta armastusega oma endise koguduse peäle. Tseäranis mõtles ta Põltsamaa kiriku suurendamise peäle, sest weel enne oma surma ütles ta oma ühele sõbrale: „Meie kirik on muidu küll ilus, aga mis see kõik aitab, kui kogudus sääl lutsuda ja pigistada saab, sest ta on suurele kogudusele liig weikene!“ — Juba rohkem 25 aasta eest tagasi hakkas õp. C. Maurach kiriku suurendamise peäle mõtlema. Kiriku konwendi otsuse järele hakkas ta siis kiriku ehitamise kapitali sellel teel korjama, et iga laualine kohustatud oli kopiku kiriku ehitamise hääks maksma. Esimesel aastal kaswis kiriku ehitamise kapital 350 rbl. suureks, kuna nüüd selle kapitali suurus wiimase kirikliku mälestuse lehe teatel juba üle 14,000 rubla suur on. Üks C. Maurachi tublidest abilisest oli selleaegne kiriku wöörmündri herra, Pajusi mõisa omanik, Nikolai v. Wahl, kes teda nõu ja abiga

iga pidi toetas ja nii ka Põltsamaa foguduse
hääb kääkäiku aitas edendada. Tänuaga olgu
siis N. v. Wahl, õp. C. Maurachi kõrwal,
Põltsamaa foguduses mälestatud.

Mõnepäewase lühikese haiguse järele läks
õp. C. Maurach, 11. mail 1900, hommiku
kell 9 Issanda rahusse hingama, pääle 76 aas-
tat wana. Matust oli 16. mail. Tema wiimne
woodi on Põltsamaa Gesti foguduse furnuaial,
oma poja, Paul Maurachi, kõrwal. Hinga
rahus, ja Issanda truul sulane. Kirja tunnis-
tus Ebrea raamatu 13 päätüüsis, 7 jalm.

www.books2ebooks.eu